

Nossas societeds affiliedas

Autor(en): **Deplazes, Gion / Columberg, Dumeni / Plouda, Jon**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **84 (1971)**

PDF erstellt am: **16.05.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-229735>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Nossas societeds affiliedas

Societad Retoromontscha

Cun satisfacziun astgein nus mirar anavos sigl onn 1970. El ei staus per la SRR in onn da lavur e calma en in mund spir span e debat. Nus vein aschia saviu persecutar vinavon cun success nossas miras ed astgein esser cuntents oz dil contonschiu.

1. Il Dicziunari rumantsch grischun/DRG

Malgrad certas temas e tgisàs all'entschatta digl onn savein nus constatar che nies Dicziunari fa vinavon buns progress. Igl onn 1970 ein cumpari ils fascichels 63, 64 e 65 (Dir — Dschender). Nus essan pia arrivai puspei al famus resultat da treis fascichels cun 12 artgas. Quei ei in fatg legreivel che mereta renconuschientscha publica e che dat a nus criedi e curascha pigl avegnir.

2. Las Annalas

Questa primavera ad uras ei il tom 83 dallas Annalas cumpariu e vegnius mess en vendita. In valent tom da varga 300 paginas che cuntegn interessantas lavurs historicas, belletristicas e linguisticas e finescha cullas «Funtanas da dret», culs Tschantamaints da S-chanf, Puntraschigna e Segl. En tut ina biala prestaziun en in temps che societads grondas rescen trasora da stuer schar murir lur periodicas per munconza d'interess ni dils collaboraturs. Sco avon entgins onns en Surselva vein nus fatg uonn ina acciun per gudignar novs abbonents en Giadina. Il success ei staus ordvart legreivels. Varga 150 novs commembers. Quei fa grond plascher.

3. Nies institut

Sch'ei marscha bein cun nossas lavurs, lu ei quei buc il davos dad attribuir al bien instrument da lavur ch'ei vegnius tgiraus e preparaus da nies caporedatur, dr. A. Schorta, dapi onns cun sistem ed inschign. Il bien uorden che regia leu ei buc il davos il motiv ch'ei reussescha adina puspei da survegnir ni dad acquistar interessant e custeivel material. La biblioteca Vieli, cumprada avon entgins onns ei vegnida ordinada e signada cun in exlibris. Tras beinvulientscha dalla CRR e ses organs eisi reussiu da slargiar ed amplificar considerablamein nies archiv sonor. Oz stein nus avon la cumpra d'in impurtont material fotografic sur cultira e cultura dallas Alps da sgr. W. Zeller.

La tgira da nies institut ei ina premissa indispensabla ton per possibilitar buna lavur sco per gudignar novas forzas da lavur, quei che daventa pli e pli in quita da scadina instituziun.

4. *Damondas persunalas*

Cun calonda fenadur ei il cuntract cun dr. A. Schorta passaus en vigur, tenor il qual el ei sedeclaraus prompts da luvrar per nus miez dil temps. Igl ei denton seresultau che dr. Schorta sa star a disposiziun a nus 7—8 dis il meins dapli. Nus vein ladinamein fatg cun el in ulteriur contract ed essan perschuadi da ver rendiu cheutras al DRG in considerabel survetsch.

Prof. dr. J.C. Arquint ei engaschus sco igl onn vargau cun in miez pensum alla scola cantunala e prof. dr. A. Decurtins ha survegni in congedi da sis meins naven da calonda fevrer 71 en favur dalla Ligia Romontscha per metter il vocabulari sursilvan en stampa. Nus vein cartiu da prestar ton alla LR sco al lungatg sursilvan in survetsch. Capeivel che nus essan cheutras necessitai da tschercar agid supplementar. Igl ei reussiu da gudignar ad interim sgr. cand. fil. Hans Stricker per 15 dis il meins.

Dalla Cumissiun filologica fa part dapi questa primavera giuvna dr. Ricarda Liver a Berna, enconuschenta a nus gia tras differentas lavurs el DRG.

En suprastanza vein nus piars quest onn dus commembers: sgr. dr. h. c. St. Loringett, morts la primavera e sgr. president e scolast Giusep Vieli tras abdicaziun. Ad omisdus engraziein nus cordialmein per la lavur e stenta en favur dalla SRR.

5. *La radunonza generala*

La radunonza generala ha giu liug ils 27 da november a Cuera. Ella ha priu enconuschientscha dalla lavur dils organs executorics e reelegiu la suprastanza. Danovamein part da nossa suprastanza fan sgr. dr. Gieri Ragaz, Andeer e sgr. cuss. guv. dr. Giachen G. Casaulta a Cuera.

A caschun dalla radunonza ha prof. dr. Arquint anflau engrazieivels auditurs cun siu interessant referat: «Aspets da la sintaxa en rumantsch».

6. *Nos morts*

Ils 10 da zercladur vein nus accumpignau dr. h. c. St. Loringett al davos ruaus, quei suenter ina lunga ed ordvart activa veta en favur e scompa da nies lungatg matern. Quei che ha fatg gronds Stiafen Loringett ei stada sia cretta en nossa existenza, en nies dretg e duer da viver — e survivor. St. Loringett ei staus igl emprem secretari dalla SRR da 1919—1926. Dapi 1930 tochen sia mort ha el fatg activamein part da nossa suprastanza. Ultra da quei eis el staus ina veta ora animader e tgirader dil romontsch sco um dalla pressa e pleva, sco parsura e suprastont. Honur a sia memoria. Gion Deplazes

Romania

Dapi la dieta culturala dils 28/29 da settember 1968 a Rabiun stat l'activitad dalla Romania sut il motto: reponderar e reformar. Igl ei daveras necessari d'examinar en tutta aviartadad la lavur prestada ni tralaschada ils davos onns e da postular, en fatscha alla realitad, novas mesiras per promover e cultivar il lungatg e la cultura romontscha el futur. Il punct culminont ha quella examinaziun contonschiu alla dieta da lavur dils 7/8 da november 1970 a Casti.

Era tier autras instituziuns constatesch'ins la promtezia per adattaziuns allas pretensiuns modernas. Aschia ein per exempel ils treis capetels presbiterials dalla Cadi, Foppa e Lumnezia seuni ad in Capetel sursilvan, ch'ei tenor la voluntad dils capitulars in *decanat romontsch*. In'auter legreivel mussament da quei spért ei la tschentada da tuts scolasts romontschs dalla Surselva dils 5 da december 1970 a Glion stada, nua ch'igl ei seformau gruppas per crear novs mieds didactics romontschs.

Scola e mieds d'instrucziun

Ils davos onns eis ei vegniu fundau pliras *scolettas* en Surselva. A vesta dalla impurtonza da talas instituziuns per il lungatg tomontsch, ei quei in fatg zun legreivel.

Igl onn 1970 essan nus sestentai da promover il contact cun las conferenzas scolasticas dalla Surselva. La finamira ei stada quella d'arrivar a *novs mieds d'instrucziun*, adattai per la scola romontscha. Sco directiva havein nus surpriu il model elaboraus ell'Engiadina, che preveda da crear novs mieds en lavur communabla. Ina biala retscha da scolasts stat a disposiziun per la lavur en gruppas. Il tgamun da quella equipa ha scolast secundar Richard Cavigelli surpriu. La Renania e la Romania vegnan a procurar las lavurs administrativas ed a gidar a finanziar las spensas che occuoran.

In auter postulat ei la reorganisaziun e l'intensivaziun dall'*instrucziun romontscha* el seminari scolastic ed ella scola cantunala. Cun tutta prudientscha settracta ei da perseguitar vinavon quei fervent giavisch.

Curtin d'honor

La cumissiun «Curtin d'honor» ha cuntinuau las preparativas per la restauraziun, aschia ch'ins spera da saver exequir quellas lavurs el decuors digl onn 1971. Cun quella occasiun vulan la Romania e la Renania undrar en ina fuorma simplificada sis meriteivlas persunalitads per la cultura romontscha ord igl intschess dalla Ligia Grischa. La Romania propona

Flurin Camathias, Pieder Tuor e Sep Mudest Nay, la Renania ser Mattli Conrad, Anton Cadonau e Gian Fontana.

Ediziuns

La cumissiun per la reponderaziun dallas ediziuns ufficialas dalla Romania, sut il presidi da Ignazi Beer, ha cuntinuau sia lavur. Ei setracta d'adattar ils annuaris en fuorma, presentaziun e cuntegn alla situaziun actuala ed allas pusseivladads finanzialas dall'uniun. En quei senn ha la radunonza da delegai dils 27 da december 1970 decidiu da far ord igl Ischi ina revista romontscha che duei cumparer duas ga ad onn. Quella revista savess esser actuala e daventar in palancau da discussiun e da scomi d'ideas. Entochen la proxima radunonza da delegai vegn la cumissiun a suttametter ina proposiziun definitiva.

Egl onn 1970 ha la Romania ediu annada 47 dil *Tschespet* (redacziun: Gion Arthur Manetsch) ed annada 55/56 per ils onns 1969/70 digl *Ischi* (redacziun: prof. dr. Alfons Maissen).

Acziuns

Adina puspei setracta ei da s'occupar dalla «*fatscha da nos vitgs*». Ina inventarisaziun ha mussau il maletg suandont: Da 292 inscripziuns da fatschentas ein 172 tudestgas e da 3016 indicaziuns el cudisch da telefon ein 2220 tudestgas. En collaboraziun cun la pressa, en special cul Pompalus dils 4 da december 1970, eis ei reussiu da svegliar empau capientscha per las inscripziuns. Aschia ein entginas fatschentas pli grondas sedecididas per la versiun romontscha. Plinavon eis ei reussiu d'instradar in'acziun «cudisch da telefon», ch'ha resultau da quei da varga 200 midadas. L'acziun sto denton vegnir cuntinuada.

In stupent success ha in *cuors da romontsch*, sut l'egida da scolast secundar Augustin Manetsch a Mustér.

*

A caschun dalla radunonza da delegai dils 27 da december 1970 han sur lic. teol. Gion Martin Pelican (Siat) e ser Vinzens Bertogg (Pitasch) orientau sur dalla translaziun dalla *Sontga scartira* en romontsch sursilvan. Quella ovra ei senza dubi da gronda muntada per il moviment romontsch en Surselva. Perquei ha la Romania decidiu da sustener quell'ovra cun ina contribuziun annuala.

Plinavon ei era la suprastonza vegnida reeligida. Ella secumpona, sper il sutsignau sco president, dils suandonts signurs: prof. dr. Alexi Decurtins (vicepresident), scolast Albert Decurtins (cassier), scolast secundar Richard Cavigelli, sur vicari general Giusep Pelican, stud. fil. Gion Battista Spescha e stud. teol. Giusep Venzin.

Dumeni Columberg

Uniun dals Grischs

Pressa rumantscha

Il Fögl Ladin dals 18 november 1969 ha portà üna bain extaïsa orientaziun sur da las trattativas per la pressa rumantscha. Eu less manzunar in prüma lingia il fat cha'l contact tanter la cumischiun dal Fögl, a la quala fan part davart da l'Uniun dals Grischs ils signuors: J. Guidon, R. Fallet e'l suotsegnà, e la Stamparia engiadinaisa (sco editura dal Fögl) ais stat fich intensiv. Las trattativas sun statta portadas adüna d'ün bun spiert. Il böt da nosa cumischiun ais quel, da garantir als Ladins per l'avegnir üna pressa libra e da megldrar la situaziun finanziaria. Per pudair rajiundscher quist böt ha la cumischiun proponü a la Stamparia engiadinaisa ed a la radunanza generala da l'Uniun dals Grischs da l'on passà ils seguaints puonchs:

- declarar il Fögl Ladin per tuot ils cumüns rumantschs ladins sco fögl uffical;
- acziun da propaganda in tuots cumüns rumantschs ladins;
- tscherchar nouvvs corrispondents ed orientar a las delegaziuns dals cumüns sur da l'importanza d'üna pressa rumantscha;
- müdada da la fatscha tecnica dal Fögl;
- fusiun cul Giuven Jauer;
- il Fögl Ladin dess esser e restar üna pressa libra;
- animar la collavuraziun tanter Uniun dals Grischs e Stamparia engiadinaisa;
- a partir da la prümvaira 1970 dess segnar sar J. Manatschal sco redacter respunsabel;
- augmaint da predsch d'abunamaint.

Da quists puonchs han pudü gnir realisats fin al di d'hoz tuots cun excepziun dal puonch ün, il qual gnarà tut per mans prosmamaing. Nus pudain constatar cun plaschair, cha la situaziun generala dal Fögl Ladin ha pudü gnir megldrada decisivmaing tras la realisaziun da quist program.

Il proget per üna «gazetta rumantscha per l'avegnir», chi'd es gnü preschantà a la radunanza generala da l'iniziant, sar R. Fallet, tuna: Ajiundscher a las gazettas rumantschas existentas (Gazetta Romontscha, Fögl Ladin, Casa Paterna) supplemains interrumentschs, sco per exaimpel:

- ün fögl pels scolars (fusiun Aviöl/Giuven Grischun);
- ün fögl per famiglia ed educaziun;
- ün fögl pels students ed academikers (fusiun Sain Pitschen/Panpalus/Corv e Talina);
- ün fögl per la radioscoula.

Tras la realisaziun da quistas propostas as pudess bain in prüma lingia economisar forzas e bain eir svagliar il sentimaint da solidarità tanter ils

Rumantschs dals differentes idioms. Las lavuors preliminaras per la realisaziun da quist proget sun per part fingià bain inavant.

Acziuns

- Al cumanzamaint da favrer han gnü lö eir quist on las concurrenzas da recitaziun, quai a Zuoz, Ardez ed a Müstair. Darcheu vaina das-chü applaudir fich bellas prestaziuns. Tuots participants han survgni sco premi ün cudesch rumantsch ed üna bella carta d'arcagnuschentscha.
- A Zernez ha gnü lö quist on il tradiziunal cuors da teater. El ais gnü organisà e manà tras da sar mag. sec. A. Planta.
- Cuors rumantschs sun gnüts manats tras a Tschlin, Zernez, Zuoz, Puntraschigna, Scuol, San Murezzan ed a Segl. Noss sincers ingrazchamaints a tuots quels chi s'han prestats sco magisters.
- Ils abunents rumantschs da telefon as stuvessan eir s'inscriver i'l cudesch da telefon in rumantsch! Quai nun es dapertuot il cas. No stuvain però constatar cha'ls abunents nu portan adüna la cuolpa scha lur adressa cumpara in tudais-ch. Per megldrar quista situaziun s'ha miss la suprastanza in colliaziun cul uffizi da telefon.
- La fatscha (rumantscha) in noss cumüns nu'ns po satisfar dafatta bricha. Quist fat ans ha bler dat da pensar. In stretta collavuraziun culs cuvis e cun las cumischiuns da fabrica speraina da chattar la dretta via per megldrar la situaziun. In ün cumün rumantsch nu sun inscripziuns tudais-chas bricha adattadas, in bliers cas dafatta ridiculas.

Publicaziuns

Ün'importanta incumbenza da l'Uniun dals Grischs ais quella da promover la litteratura rumantscha. Buns tocs originals han bain da gnir resguardats in prüma lingia — in mancanza da tals ans stuvaina cuntantar cun bunas traducziuns. Ils mezs finansials tant da la Lia Rumantscha sco eir da l'Uniun dals Grischs sun, adonta cha'ls subsidis da la Confederaziun e dal Chantun sun gnüts dozats, amo adüna fich restrets. Uschè ais eir la finanziaziun dals cudeschs adüna colliada cun bain gronds sacrificis. Retards e difficultats da qua e da là han displaschaivelmaing retardà quist on la cumparsa da diversas publicaziuns.

Diversas communicaziuns

A la Chasa Fliana, Lavin, ais gnü incunter l'Uniun dals Grischs quist on excepziunadamaing cun 2000 francs; quai in vista al fat cha la lavur prestada da quist'organisaziun ais in tuots cas degna da gnir sustgnüda.

500 francs ha miss a disposiziun la suprastanza al comité d'iniziativa

per la realisaziun dal gö liber: Ils duos Travers, dad Artur Caflisch. Las rapreschantaziuns han gnü lö a Zuoz.

La glista da las contribuziuns cumünalas a la Lia Rumantscha fa pac bella figüra. Confederaziun e Chantun as praistan cun ün bain grond sustegn per la rumantschia — dals cumüns as pudessa spettar il medem, quai chi nun es displaschaivelmaing il cas. No sperain da chattar üna soluziun chi po satisfar.

Meis senti ingrazchamaint a tuots commembers da la suprastanza per lur lavur e per lur sustegn. Lur interess e lur incletta per nossas fatschendas e la vöglia da's metter aint e's prestar per lingua e cultura rumantscha am accumulscha cun plaschair. Listess ingrazchamaint dess vagliair eir per tuot quels chi lavuran instancabelmaing per lur lingua e chi sustegnan nossas meras.

Jon Plouda

Uniung Rumantscha da Surmeir

Igl onn 1970 è sto per la suprastanza dall'Uniung Rumantscha da Surmeir en onn da lavour. Cun plascheir e satisfacziun dastgainsa nous vurdar anavos sen la lavour prestada.

Nossas publigaziuns: Igl Noss Sulom è gio cumparia an sia 49avla annada, bagn redigia digl sies redacter, scolast secundar Gion Peder Thöny. Igl onn 1971 po el cumpareir an furma giubilara ch.v.d., l'URS dastga festivar igl onn proxim igl sies 50avel anniversari.

Igl Calender Surmiran mademamaintg redigia cun gost e capaciad digl sies redacter, scolast secundar Faust Signorell è cumparia an sia 20avla annada per la davosa geda sot l'ediziun dalla Stampa Rumantscha.

La Pagina da Surmeir ò scu usito splunto regularmaintg mintga meis ved la porta digls sies lectours. Igl sies redacter, scolast secundar Cyrill Brenn catta adegna en bung tung per igl sies sainsign surmiran, tgi orientescha schi bagn igls lectours a tgesa ed agl ester cun novitads actualas.

Ja less betg tralascher d'angraztger agls noss redacters da tot cor e chegl er an nom digl pievel surmiran, per lour lavour sacrafitgonta. Nous rancunaschagn, tgi en redacter sto ordinariamaintg inponder igl sies taimp liber per talas lavours e gist perchegl mareten els en grond paia-dia.

La Grammatica Rumantscha Surmirana è sorteida dalla Stampa digl Bündner Tagblatt la stad passada. Ella è en'ovra da scolast Gion Peder Thöny, el mareta er per chella fitg gronda lavour nossa rancunaschtscha e noss angraztgamaint. Tala po neir retratga dalla Leia Rumantscha a Coira, tgi ò er purto igls costs dall'ediziun.

La suprastanza ò tignia durant igl onn da rapport 7 sedutas ed igl parsoura è sto delego a 5 tschantadas digl Cunsegl dalla Leia Rumantscha ni scu commember dalla cummischung per scolettas.

Pressa rumantscha: Cun grond interess ò la suprastanza persiquito igl svilup segl intschess dalla pressa rumantscha. Nous sustignagn tottas iniziativas tgi pudessan gidar a rinforsar la posiziun da chella. Cun igl intent da fusionar la Pagina da Surmeir cun la Gasetta Rumantscha vainsa siva diversas sedutas ed antupadas cun sigr. Pius Condrau, laschea cumpareir igl meis d'avregl chella nomra d'amprova. Tala nomra cuntigniva en talon cun la dumonda, schi ins giavischa la fusiung cun la Gasetta Rumantscha. Igl resultat è dantant sto negativ ch. v. d. la magioranza è stada per mintigneir la Pagina da Surmeir scu anfignen adaco. La suprastanza ò do suatentscha alla pluralitad.

Curs rumantschs: Tals èn nias organisos dalla suprastanza sen igls bungs cunseglis digl om competent, sigr. inspecter Gion Duno Simeon. A Casti ò en tal curs gio piglia igl meis da november sia antschatta ed a Savognin igl meis december.

Er igl Calender Surmiran ò caschuno alla suprastanza lavour supplementara. La Stampa Rumantscha, tgi era editoura da chel periodic e dava or tal sen agen cost, ò disdetg chella lavour cun la proposta da fusionar chel cun igl Calender Rumantsch ni dar or el sen agen chint dall'URS. Siva lungas pondoraziuns e calculaziuns cumpara igl proxim calender sen chint dall'URS. Nous vagn fatg chegl betg sainza far chitos financials, ma schi gl'è pussebel lessans nous spindrar igl noss Calender.

Radunanza generala 1970: Chella ò gia lia igls 13 da december a Casti. Dr. Ambros Sonder, redacter digl Vocabulari Surmiran ò tignia en referat sur da sia ovra ch.v.d. sur digl Vocabulari, dont ena extendeida survista sur da sia gronda lavour, sur digl cuntign ed applicaziun. En sagond referat ò tignia mastral Remi Capeder sur «Autostrada della neve» preschantond alla radunanza igls plans e projects dalla grond'ovra, tgi vess da neir realisada. Tots dus referents on catto en angraztgevel e fitg interesse auditori. Er ad els en cordial angraztgamaint.

Tar chella occasiung è noss meritevel collaboratour e venerabel promotour digl noss movimaint rumantsch, sigr. Gion Duno Simeon, inspecter da scola, nia numno scu «President d'onour» dalla URS. Nossa gratulaziun ed angraztgamaint per sia gronda lavour a favour da noss movimaint. Noss cordial angraztgamaint a tots chels tgi az on fatg meritevels igl onn passo per nossa tgossa rumantscha e nossa uniung.

Albert Camen

Renania

Igl onn 1970 ha la Renania puspei deplorau la sperdita da dus da ses pli fervents commembers: da ser Theodor Caveng, anteriur parsura dalla Renania e duront plirs onns redactur dil Calender per mintga gi, sco era da dr. Stefan Loringett, medemamein anteriur parsura da noss'uniun e promotur da diversas publicaziuns. Ils dus defuncts appartenevan tiels pioniers dalla Renania; muort lur gronds merets ein els daventai commembers d'honor da noss'uniun.

La Renania ha contonschiu ils 1970 en plirs risguards siu *anniversari da 50 onns*. Ses periodics sco Calender per mintga gi e la Casa paterna ein cumpari ella 50avla annada, e l'uniun sezza ei medemamein vegnida 50 onns veglia. Senza festivitads ni giubileums essan nus seregurda da quei eveniment mudestamein en nos organs. Ch'igl ei stau pusseivel ad ina cuminonza aschi pintga da schar cumparer regularmein sias publicaziuns tras tuts quels onns, secapescha buca da sesez. Nus sperein che quei possi era esser il cass egl avegnir.

La nova *ediziun dallas Ovras cumpletas da Gian Fontana* ei sin buna via. La gronda part dil material ei tschentaus. L'ovra che cumpeggia divers manuscripts tochen da cheu nunedi, vegn a consistier quellaga da treis toms e duei esser pomta per la vendita sin igl atun 1971. La firma Bischofberger sedat tutta breigia da far ina buna e biala ediziun.

El senn da tschentar nies lungatg romontsch viaden el diever tecnic e scientific da mintga gi ha la Renania organisau il mars ina *sera publica cun referats e discussiun* a Glion; dr. med. Willy Hess ha referiu sur dils «progress dalla medischina» e redactur Hans Caprez sur dils «accidents sin via». Culla medema finamira — sper in'intenziun informativa ed educativa — ha la suprapostura dalla Renania presentau en siu intschess *il film «avon ch'igl ei memia tard»*. Quei film che sefatschenta culla protecziun dalla natira — onn dalla natira 1970! — e culs problems dil contuorn ei vegnius cumpletaus da referats introductivs, teni da commembers ni amitgs dalla suprapostura. El ei vegnius mussaus naven digl october tochen il december els suandonts loghens: Donat, Sched, Trin, Vuorz, Pitasch e Duvin.

Deplorablamein vegn ei ozilgi buca giugau bia *teater* pli en nos vitgs. In'exceptiun fan egl intschess dalla Renania la vischnaunca da Vuorz e la Muntogna da Schons, nua ch'ei vegn fatg quasi mintg'onn *teater*. La Calandaria, la societad da giuvnas e giuvens silla Muntogna, ha representau igl avrel a Maton in drama actual en treis acts, «Nos sulom», in toc screts da Tani Dolf, Vargistagn. La Renania sesprova nua ch'ella sa da promover il *teater* e d'intimar auturs da scriver.

Ils 6 e 7 da zercladur ha la suprapostura dalla Renania organisau ina *sentupada culla giuventetgna renana a Traun*. Denter 30 e 40 participonts han priu part da quella dieta. Igl intent fuva da dar investa alla generaziun giuvna egl operar dalla Renania, da far enconuscent ad ella

nos problems, d'eruir ils meinis ed ils giavischs dils giuvens e da gudignar forzas giuvnas per la collaboraziun. En ina retscha da referats cuorts, salvai da suprastonts ed auters renans, ed en las discussiuns ei vegniu informau detagliadamein. Il president dalla LR, sco era prof. Billigmeier e prof. Winzap, han assistiu sco hosps a quella dieta.

Speciala atenziun ha la suprastonza dalla Renania adina puspei dau ils davos onns als *cuors da lungatg*. Cuors da lungatg per carschi (assimilaziun da sesents da lungatg tudestg) han ils 1970 saviu vegnir menai atras mo a Tusaun, Veulden e Vuorz. — Ils 21 da november ha la Renania era organisau in cuors per ortografia e scripziun dil sutsilvan ad Andeer. Curo Mani, scolast secundar Sogn Murezi, ha da moda e maniera fetg entelgeivla fatg enconuscent ils ca. 20 participonts — scolasts e laics — cun las normas dil sutsilvan scret. — Ensemen culla Romania ha la Renania dau l'iniziativa per ina conferenza generala sursilvana da scolasts cun il tema «*mieds didactics per la scola romontscha*» che ha giu liug ils 5 da december a Glion. Tenor la concepziun, sco prof. Arquint ha sviluppau ella per l'Engiadina, duei ussa era pigl intschess sursilvan — e pli tard speranza era pil Grischun central — vegnir elaborau mieds supplementars per l'instrucziun romontscha.

Ils representants dalla *Sutselva* ein sefatschentai en pliras sesidas — era ensemen culla suprastonza dalla LR — cun las damondas dalla «Punt» e dil pledari sutsilvan. Els ein conventschi che la «Punt» ademplescha in impurtont pensum egl intschess sutsilvan ed han la ferma voluntad da mantener vinavon quella gasetta mensila. Plinavon ein els digl avis ch'il pledari sutsilvan deigi cumparer aschi spert sco pusseivel, e quei omisduas versiuns en in tom, per che quei cudisch seigi en divers graus practicabels.

La «*fatscha da nos vitgs*» ei vegnida tgirada vinavon. La cumissiun sut il presidi da Andreas Darms ha cuntinuau la lavur en plirs vitgs. Denter la Renania e la LR ha ei dau ina stedia e cordiala collaboraziun. Alla beinreussida dieta da lavur dalla LR a Casti ha in bi diember da renans priu part cun satisfacziun.

Martin Bundi

Uniun da scripturs romontschs

Duront il parsuradi da Cla Biert ei la USSR stada bufatgamein activa. A caschun dalla radunonza generala a Casti dils 18 d'october 1970 ha el priu cumiau sco president. La tschentada ha tscharniu Ludovic Hendry sco successur. Il votum da cumiau da Cla Biert «La situaziun dil scriptur romontsch en nos dis» ha fatg impressiun. Ils scripturs engrazian al president cass che ha menau cun maun segir e savieivel la barca. Cunquei ch'il scriptur ha in'olma ulti sensibla, eis ei gnanc adina lev da tgamunar la carga atras ils spessoms.

Jeu less dar in pèr schatgs da nossa activadad digl onn vargau.

1. Uniun svizra da scripturs

Ils scripturs romontschs ein plitost dad urdadira temprada. Anzi pli vehementa ei la radunonza generala dall'uniun svizra a Ragaz stada. Andri Peer sco viceparsura dall'uniun ei sespruaus grondamein da pacificar las partidas. Igl ei buca lev da far il profet en caussa.

2. Sentupada dils scribents culs students dalla Romania a Cuera

Plirs scripturs han fatg in colloqui cun els. Plaids ein curdai, plaids dalla litteratura en connex cun la religiun, la sexualitad sco insumma ils problems hodierns dalla cuminonza. Ins ha buca cavigliau tut ils plaids sin la stadera. Alluscha gliez bein, ins ha giu il sentiment ch'ils students enconuschien malamein la litteratura romontscha. Ed il resultat ei buca staus sorprendents.

3. Antologia dalla litteratura romontscha

Signur professor dr. R. Bezzola ei vidlunder da scriver surlunder. Siu intent ei ludeivels. Deplorablamein hai jeu buca saviu sedecider da rimnar per el la litteratura da nos dis. Aschia che jeu hai medemamein sco da sias uras Cla Biert stuiu dar agli in canaster. Buca mo pervia dalla lavur sco tala. Tgi vul è sorprendender ina semeglionta resca.

4. Cumissiun litterara

Ins ha inoltrau 9 lavurs. La CL ha premiau lavurs da Flurin Darms (poesias), Gion Deplazes (raquintaziuns), Annamengia Bertogg (raquintaziuns), Toni Halter (sketchs e scenas) e Ludovic Hendry (Riccarda). Pigl onn vegnent han ins suttamess 7 lavurs.

5. Prelecziuns

Duront igl onn vargau han ins stuiu serestrenscher cun las prelecziuns. Prelegiu han Toni Halter ed Andri Peer. A caschun dalla radunonza generala a Casti han entgins scripturs romontschs frequentau las scolas dil Grischun central.

6. Novs commembers

Annamengia Bertogg, casarina, Castrisch
Pieder Cavigelli, prof. dr., Cuera
Marcus Devonas, scolast, Lucerna

7. Novas litteraras

Dunna Imelda Coray-Monn a Tecknau ha surpriu la redacziun. Las Novas vegnan a cumparer treis gadas ad onn.

Ins astga bein dir che nus hagian bunas relaziuns cun la Ligia Romontscha. Jeu less engraziar persunter. Engraziar less jeu milsanavon als scripturs romontschs per lur stenta e lur bunaveglia. Era lu, sche lur meret vegn buca adina pendius vid il zenn grond.

Ludovic Hendry

Cumünanza Rumantscha Radio e Televisiun (CRR)

La societad Svizra da radio e televisiun ò sviluppo er igl onn passo ena gronda activitad e cotras raccolto bagn bler lod, ma er lavanto criticas. Scu igl president central ò accentuo an moda fitg significativa, vignan igls pummers, tgi portan fretg scassos e betg chels nunfritgevels. I sa tracta betg d'enumerar co tot igls problems, tgi òn occupo igls organs da nossa societad da tetg durant igl onn passo, essend tgi ella publitgescha sez en extendia rapport annual surda sia activitad. Ma tuttegna catta, tgi seia inditgia da far menziun da varsacants evenimaints impurtants, tgi tangeschan betg angal la societad centrala ma bagn an furma directa u indirecta er las societads regionalas e commembras.

Scu legrevla nova sonsa registrar, tgi igl Cunsegl Federal ò tscharnia cunseglier naziunal dr. Ettore Tenchio president digl comité central dalla societad Svizra da radio e televisiun. Chegl è igl pi oz post ainten la hierarchia dalla SSR. Nous Grischuns ed an spezial la Rumantscheia son esser fitg loschs e grondamaintg satisfatgs da chella ordvart nobla ed impurtanta incumbensa, tgi è neida surdada a cunseglier naziunal Ettore Tenchio. Cun chella occasiun lessa admetter ad el igls giavieschs ed auguris per en prosperevel operar an interess digl antier pievel Svizer. Dr. Tenchio è adegna sto en bun amei da nous Rumantschs e discorra sez igl noss lungatg. Igls rapresentants rumantschs alla radunanza generala dalla SSR a Berna èn stos incantos betg pac da neir beneventos per l'amprema eda an lour lungatg matern davart digl president central. Igl nov president dalla SSR canoscha fitg bagn igls chitos dalla Rumantscheia. Scu representant d'en otra minoritad liguista sa el bagn avonda las difficultads, tgi èn mintgamai da surmontar senacheigl tgi las minoritads saptgan aquistar igls lours dretgs sen taragn cultural.

An chel connex lessa betg tralascher da render attent igls commembers da nossa societad, tgi la Rumantscheia è fitg bagn rapresentada tar la direcziun generala dalla SSR. Scu savez occupescha igl noss compatriot rumantsch da Scuol Dumenic Carl igl post da directour administrativ e ramplazant digl directour general. Alfons Schnoz da Sumvitg è inspectour da finanzas e Rico Beeli da Flem capo dalla partiziun da finanzas. An vista a chella fitg cumensurada rapresentanza da rumantschs tar la direcziun generala dèssan dumondas da credit betg ans far marchits. I less anc allegar, tgi nossa suprastanza stat an stretg contact las persunalitads menziunadas.

Igl onn 1970 ò puspe purto en considerabel augmaint digl domber da telespectatours e d'auditours a la SSR. Ins santa savens, tgi igl radio s'aproximescha agl plafung concernent abomnents, ma chegl è difficil da valutar. Chella tema vevins gio avant 25 onns, ma scu igl svilup ò musso sainza muteiv. L'impurtanza digl radio dasperas la televisiun davainta adegna pi evidainta. Plang a plang vign mintgign da chels dus mezs

d'expressiun a canoscher pi bagn la si domena d'activitad. Da chel puntg da vista anor è la televisiun scu concurrenta da grond vantatg per igl radio.

La televisiun Svizra totga tar las organisaziuns, tgi òn ratschet igls davos onns igl pi grond domber da premis e rancunaschentschas internaziunalas. Chegl monta sainza dubi ena bela satisfacziun per la SSR. Surtot sch'ins renda chint, tgi ella derasa treis programs linguistics cumplets e las emissiuns rumantschas. Chella prestaziun vign realisada cun mezs finanziairs bler pi bass tgi agl ester ed ainten localitads cun indrezs tecnicos per part anc tot oter tgi parfetgs.

Pass a pass cun igl svilup tecnic crescha er l'impurtanza dalla televisiun sen taragn politic e social. Igl migler mussamaint parsiva porscha igl grond interess digl parlamaint per totas dumondas tgi tangeschan radio e televisiun. Ord chella ponderaziun sto la televisiun esser adegna actuala e derasar agl publicum igls programs dad oz e betg chels da stersas u da puschmang. La madema maxima vala naturalmaintg er per igl radio. Chella constataziun lubescha d'ancleir las difficultads digl programatours ed indirect er digls chefs responsabels. Per facilitar la lavour agls programatours ed evitar cumplacziuns e divergenzas tranter els ed igl publicum òn direcziun generala e comité central statuia igls prancepis ariguard l'autonomia dalla SSR, la libertad e controlla digls programs. Pianavant ò igl comité central elaboro directivas concernent rectificaziuns an connex cun las emissiuns da radio e televisiun.

Dantant tgi la televisiun ò ena situaziun da finanzas cuntantevla, mossa igl rendachint dalla SSR cun tgi difficultads tgi igl noss radio ò da far. El sto ord chel muteiv cattar novas funtangas per retgav finanziair. An occasiun dalla davosa radunanza generala ò directour Dumenic Carl enumero diveras pusseblitads an chella direcziun: cumplet discaric dalla SSR dalla confinanziaziun digl sarvetsch d'ondas curtas, intensiv combat cunter igls ratschaveders da radio neirs (tgi paian nigna taxa da concessiun), pratender ena taxa supplementara per en sagond apparat, p. ex. aint igl auto, biro, tgesa da vacanzas etc., introducziun dalla reclama, tgi è pero anfignen tar la scadenza dalla conzessiun ossa an vigour betg admess (1974), dolzamaint dalla taxa da conzessiun, v. d. adattar ella alla carascheia. Igl davos postulat dess neir realiso anc igl onn 1972 per betg periclitar en prosperevel svilup digl radio. —

La societad regiunala ò salvo sia radunanza generala igls 20 da november a San Gagl. Siva las tractandas statutaricas ò signour Theodor Haller, reporter digl radio Svizer an a Londra, tignia en stupent referat sur digl radio an Engeltera. Ainten sia davosa seduta digl onn 1970 à la suprastanza regiunala tscharnia dr. Konrad Krieger, scrivant cantunal da Lucerna scu nov president per igl proxim biennum. Dr. Krieger ò piglia part gio differentas gedas a nossas radunanzas generalas an qualitat da delego dall'IRG. El è president dall'IRG e commember digl comité central. Anvers nous rumantschs ò el adegna demusso gronda bagnvuglentscha da maniera tgi son sperar ena buna collaboraziun. Agl president partent

cunseglia digl martgea da Turitg Jakob Baur admetta en cordial angraztgamaint per la lavour prestada an spezial er per igl Grischun rumantsch. El canoscha noss cantun e sias multifaras relaziuns schi bagn scu pacs magistrats dalla Bassa.

Igl onn passo ò la suprastanza regiunala gia da s'occupar an amprema lengia cun dumondas da biagir, problems da finanzas, organisaziun digl radio e telescola ainten la regiun e cun tschernas d'ampluias tant per la partiziun da radio scu er per chella da televisiun. Sen giaviesch dallas societads commembras ò ella er fatg en istanza alla direcziun generala concernent l'organisaziun ed amplificaziun dallas emissiuns localas. Chellas emissiuns èn da muntada locala ord muteiv, tgi ellas vignan derasadas angal per tschertas contradas dalla regiun. Ellas èn pero da grond'impurtanza e documenteschan igl prancepi federalistic digl noss stadi e sia cultura. Nous lagn sperar, tgi er chel postulat vigna a cattar ena buna soluziun. An vista a la precaria situaziun da finanzas digl radio ò la suprastanza regiunala er inoltro en istanza cun diversas propostas an senn d'ena migliuraziun alla direcziun generala. —

La radunanza generala dalla *Cumünanza rumantscha radio e televisiun* ò gia li sonda igls 5 da settember 1970 agl hotel Fravi ad Andeer. Ella ò piglia en fitg amparnevel decurs. Las tractandas statutaricas en nidas liquidadas an curt taimp. Siva ò dr. Gieri Ragaz, president communal d'Andeer, tignia en zont interessant referat davart problems dalla Val Schons. Igl premi radio e televisiun è nia cumpartia a Sur Gion Battista Sialm, Compadias/Segnes, ed agl Chor mixt da Samedan. Igl chor mixt d'Andeer sot la batgeta da scolast Steafan Michel ò delecto igls preschaints cun belas canzuns rumantschas. Ainten la discussiun generala, tgi pertotga la CRR ègl nia fatg la dumonda, schi fiss betg giavischevel d'obtignair varsacantas emissiuns ad onn sur las ondas curtas e cotras promover igl contact cun igls numerous rumantschs agl ester. Igl resultat da chella intervenziun è sto detg positiv. Gio igls 7 da schner 1971 ò igl directour digl survetsch d'ondas curtas signour Joël Curchod do part, tgi el seia pront d'emetter d'avent digl matg 1971 mintga meis ena contribuziun an lungatg rumantsch. Chella emissiun vign derasada mintga carta sonda per l'Europa e Surmar. Igl cuntign dess sa componer d'actualitads an senn digl viagiond cugl microfon, musica or digl cantun Grischun e per occurenzas impurtantas vigna reservo igl antier taimp dall'emissiun. Scu redactour digl program seia previa signour Andri Bisaz, tgi vegia gronda experientscha an dumondas da radio e canoscha er fitg bagn igls problems digls noss Svizers agl ester.

Igl cunsegl da nossa societad ò salvo 3 sedutas digl matg 1970 anfignen ossa. Ainten l'amprema seduta ò el delibero las tractandas per mang dalla radunanza generala. La sagonda e terza seduta ò el deditgia alla dumonda scu occupar la terza cadagna da televisiun. Chel complex e vast problem è nia sotamess allas societads regiunalas e commembras an en rapport da passa 100 paginas davart dalla direcziun generala per dar occasiun da lascher piglier posiziun. Essend tgi sa tracta d'ena dumonda da gronda

purtada ò la suprastanza incumbenzo igl cunsegl da dar la decisiun. An en amprema sedutà ò igl cunsegl az laschea orientar sur dalla matergia da dus cumpatentas persunas, numnadamaintg per la varianta dalla direcziun generala directour administrativ Dumenic Carl e per chella da Turitg directour dr. Guido Frei, iniziand dalla sagonda varianta. Segl spazi, tgi stat co a disposiziun saia betg antrar ainten detagls. Curt detg, vol la varianta dalla direcziun generala, tgi basa sella posiziun dalla SSR, digl Cunsegl Federal e dallas tgombras Federalas digl onn 1967, introduceir sen la terza cadagna en sagond program an lungatg dalla regiun, tgi niss per antant alimento cun emissiuns or digl ester. La varianta da directour Frei less purtar sella terza cadagna igl program d'en otra regiun Svizra. Igl cunsegl da nossa societad è rivo siva lungas discussiuns tar la sequenta conclusiun: Resalvond tots dretgs tenor concessiun an favour dallas emissiuns rumantschas sustign la CRR la varianta dalla direcziun generala. An connex cun l'introducziun digl sagond program an senn da chella varianta spetga la CRR dantant tg'ins desista da crear en organisaziun, tgi pregiuditgescha pi tard ena decisiun definitiva.

Sen la sagonda cadagna dess la populaziun grischuna obtigneir venavant igl program dalla Svizra talianga.

Igls organs cumpatents èn d'incumbensar sainza retard cun igl studi dallas dumondas tecnicas, finanzialas, giuridicas ed esteticas, tgi sa preschaintan an relaziun cun la construcziun d'antennas comunablas an contradas muntagnardas. Ariguard la finanziaziun d'antennas communablas ègl daz render chint, tgi la populaziun ainten las muntognas ò igl madem dretg da ratschever ples programs scu la populaziun dalla Bassa. — Suprastanza e giunta èn seradunos a diversas sedutas per tractar problems administrativs e tals concernent igl program. Treis gedas òn chels dus gremiums gia sedutas comunablas ansemen cun igls rapresentants dalla televisiun a Turitg dr. E. Stäubli e Willy Walther.

La CRR ò er fatg part scu tot las societads dalla Leia Rumantscha a la dieta da lavour interrumentscha a Casti. Igl resultat da chella scuntrada pertotga problems centrals da nossa societad concernent igl program. Schi spert scu igl «pachet» destino per la CRR è an noss mangs, lainsa tschartger mezs e veias per la realisaziun.

La cumischun da programs da nossa societad ò gia sia seduta igls 23 da matg 1970 a Samedan sot igl presidi da magister Ludvig Morell. Per activar la lavour da chel gremium e vivacitar la discussiun veva igl president an concordanza cun igl post da programs incarico mintgamai dus commembers da tadlar las emissiuns d'ena sparta digl program igls dus davos meis, senacheigl tgi els saptgan refereir alla tschantada sur da sias impressiuns. Chella partiziun da lavour ò pussebito alla cumischun ena discussiun ed orientaziun fitg positiva.

Deplorablamaintg ò alla fegn digl onn 1970 nossa capavla secretaria ed operatriza giunfra Ursulina Monn banduno igl post da programs a Coira per sa render a Turitg. Chegl è davanto ord muteivs exclusivmaintg persunals. Gl'è nossa obligaziun d'admetter ad ella en cordial angraztga-

maint per sias grondas prestaziuns an interess da radio e televisiun rumantscha. Ursulina Monn era ena fitg versada e fidada secretaria, tgi tgapiva er bagn da manevrar cugls indrezs technics. Scu successoura è antrada an funcziun gio igl davos december 1970 giunfra Anna Maria Vital. Nous giavischagn ad ella cumplagna satisfacziun sen sies nov camp da lavour. La sagonda secretaria vign a scumanzar sia lavour segl post da programs aint igl decurs dalla parmaveira 1971. Igl post d'en terz collaboratour dasperas dr. Clemens Pally e Sep Item dess neir occupo anc durant chest onn.

Igls davos deis vagnsa ratschet la nova, tgi igl gioven collaboratour rumantsch tar la televisiun a Turitg vegia demissiono per az deditgier a studis da musica. Chella demissiun e per nous tot oter tgi bagnnida an vista ad en amplificaziun dallas emissiuns da televisiun. I schea an interess da tot la Rumantscheia da vurdar d'occupar chel post schi spert scu pussebel. Er a signour Janett angraztgagnsa per sia lavour an favour dalla televisiun rumantscha e giavischagn ad el bun succes per igls sies studis.

Alla fegn restigl d'exprimer nossa rancunaschentscha a tots collaboratours seigl ainten gremiums administrativs, da program e tar la produenziun. En spezial angraztgamaint maretan dr. Clemens Pally e Sep Item per lour immensa lavour an interess da lungatg e cultura rumantscha segl sector da radio e televisiun.

I vi betg concluder igl rapport sainza menziunar la buna harmuneia tgi rigia tranter igls organs dalla CRR e las instanzas superiouras dalla regiun e SSR a Berna.

Stefan Sonder